

componentis, sed tanquam sustentantis vel actuantis rem a se distinctam, quæ dicitur causalitas quodammodo extrinseca, quam totam Deus supplere potest. Multo autem facilius potest impedire quamcunque naturalem dimanationem, tum quia illa fieri non potest sine influxu Dei, quem ipse potest non dare; tum etiam quia potest destruere quamcunque unionem inter illas duas res, et sua virtute sola utramque efficere vel conservare. Itaque in hoc nec generalem repugnantiam, nec rationabilem exceptionem invenio. Nam, quam aliqui faciunt de passionibus et essentia, vel nulla ratione nititur, vel, si quæ est apparens, illa potius probat, illas non esse in re distinctas, quam, supposita distinctione, separari non posse.

23. *Occurritur objectioni.* — Solum posset instari de relationibus unionis, verbi gratia, materiæ et formæ, quæ realiter distinguuntur, sicut ipsa materia et forma, quia in ipsis sunt adæquate, et tamen non possunt conservari disjunctæ, sed tantum unitæ. Respondetur primum, si sit sermo de relationibus prædicamentibus, fortasse illas non esse aliquid reale distinctum in re ab hujusmodi unione, sed solum mutuan denominationem rerum unitarum inter se; vel, si admittamus illas relationes esse positivos modos reales partium unitarum, respondetur illas non esse inter se unitas, formaliter loquendo, sed esse inter partes unitas; ideoque non posse conservari sine unione earum, quia in illa fundantur, quod non est contra dicta. Si autem sit sermo de ipsa unione formali, quæ est relativa secundum dici, seu transcendentia, illa non est res distincta a partibus unitis, sed modus earum; et ideo mirum non est quod non possit talis modus conservari dissoluta ipsa unione, cum sint idem modus et unio.

24. *Rerum distinctarum una destrui potest, manente altera in esse.* — Ad posteriorem autem sensum respondeo, etiam illo modo posse res distinctas separari per potentiam Dei, triplici adhibita exceptione, quæ sub uno nomine essentialis habitudinis vel dependentiæ comprehendi potest. Ratio generalis regulæ est fere jam tacta, quia, si res realiter distinguuntur, disjungi etiam realiter possunt; quæ sic autem disjuncta sunt, non repugnat, vel contradictionem involvit, unum a Deo conservari sine alio, quia regulariter solum potest esse inter illa dependentia effectiva, non vero essentialis, et illam Deus supplere potest.

25. *Prima exceptio de Deo et creaturis.* — Unde prima exceptio est de creaturis respectu Dei; sunt enim res a Deo distinctæ, et potest Deus sine illis esse, non autem illæ sine Deo; non solum quia Deus est per se ens necessarium, sed propter essentialem dependentiam quam habent a Deo; ratione cujus, si per impossibile fingatur Deus non esse, non possent creaturæ esse sine illo. Quam dependentiam effectivam ita essentialem non habet una creatura ab alia, præsertim si habeat veram entitatem et realitatem, de qua nunc loquimur; nam fortasse id, quod intrinsece tantum est modus, potest essentialiter dependere ab eo cujus est modus; de quo alias, nam ad præsens non refert.

26. *Secunda de relatione et termino.* — Secunda exceptio est relationis et termini realiter distincti; non enim potest in rerum natura alterum sine altero mutuo conservari, quamvis non habeant inter se propriam realem unionem, sed habitudinem. Ratio vero est, quia relatio ut sic essentialiter et quasi formaliter pendet a termino; et ideo neque consurgere aut conservari potest sine illo; neque aliunde potest hæc ratio amplius probari, nisi quia hujusmodi est relationis essentia, ut nunc ex communi opinione supponitur; loquimur enim de relatione reali pure prædicamentali.

27. *Tertia de personis divinis ab invicem.* — Tertium exemplum est de divinis personis, quæ, licet distinguantur realiter, non possunt inter se separari in esse, propter intrinsecam et necessariam connexionem quam inter se habent. Quæ potest ad præcedens caput reduci: sunt enim relativæ personæ, et ideo una esse non potest sine alia. Item oritur ex unione quam habent in essentia per veram atque perfectam identitatem cum illa, ratione cujus fit imprimis ut quælibet illarum personarum sit ens simpliciter necessarium, atque adeo ut ei repugnet absolute et simpliciter non esse; et consequenter fit ut nulla possit esse sine alia; quia, si nulla illarum personarum potest non semper esse, neque etiam poterit una esse, cum alia non sit. Sicut ob hanc etiam causam, quamvis creaturæ non pendeant per se a relationibus divinis ut sic, nihilominus non possunt prædicto modo separari in esse ab eisdem relationibus; quia non possunt creaturæ existere, quin supponantur relationes illæ existentes; sunt enim ens simpliciter necessarium; et licet ex parte creaturæ non sint per se necessariae ad ejus

creationem, tamen ex parte Dei sunt necessariae, quia et per se sunt in Deo, et ipsæ essentialiter sunt Deus. Denique formaliter ac sufficienter id provenit ex unione cum essentia per identitatem; nam, cum quælibet relatio et essentia sint inter se omnino idem in re, neque essentia esse potest a parte rei sine qualibet relatione, neque relatio quælibet sine essentia. Unde fit ut neque etiam una relatio possit sine aliis existere. Dices, hoc argumentum fundari in illo principio Aristotelis, 4 Metaph., text. 3: *Quæ sunt eadem unitertio, sunt eadem inter se*, quod in Trinitate locum non habet; alioqui non solum inferretur, unam relationem non posse esse sine alia, sed etiam esse aliam; respondetur formaliter non fundari in illo principio, sed vel in hoc quod ea, quæ sunt omnino idem in re, non possunt ita in re separari, ut unum sine alio existat, vel certe in hoc quod essentia et relatio divina non utcunque sunt idem, sed ita ut essentia sit de essentia relationis, et relatio sit intrinsecus terminus essentiæ; et ideo nec relatio potest esse sine essentia sibi essentiali, neque essentia sine suo termino intrinseco, et simpliciter necessario. Sed de his satis pro hujus loci occasione.

Signa distinctionis rationis.

28. Ultimo ex dictis facile intelligi potest quomodo distinctio rationis possit dignosci et ab aliis discerni. Nam imprimis de distinctione rationis ratiocinantis nulla est difficultas, quia, cum hæc non solum non sit in re, sed neque etiam in illa habeat fundamentum, facillime cognoscetur; maxime cum neque etiam in ipsis conceptibus objectivis habeat formalem diversitatem, sed solum quasi materialem per repetitionem, vel comparisonem ejusdem conceptus, quo, cum unus sit, ut pluribus utimur, sicut Aristoteles dixit, 5 Metaph., cap. 9, text. 16. Distinctio autem rationis ratiocinatæ imprimis requirit diversitatem aliquam formalem in conceptibus objectivis, in quo differt ab altera distinctione rationis ratiocinantis; convenit autem in hoc cum distinctionibus in re inventis. Ut autem talis distinctio judicetur rationis, et non rei, satis est ut præter illam distinctionem conceptuum, nullum inveniatur signum ex omnibus positum ad distinctionem modalem vel realem cognoscendam; nam, cum distinctiones non sint multiplicandæ sine causa, et sola distinctio conceptuum non sufficiat ad inferendam distinctionem rei, quandocunque cum illa dis-

inctione conceptuum non adjungitur aliud signum majoris distinctionis, judicanda semper est distinctio rationis, et non rei. Ex quo infero, quandocunque certo constet, aliqua duo, quæ in re unita et conjuncta sunt, ita esse in conceptibus objectivis distincta, ut in re et in individuo sint prorsus inseparabilia, tam mutuo quam non mutuo, et tam de potentia absoluta quam naturaliter, et tam quoad esse quam quoad realem unionem inter se, tunc magnum et fere certum argumentum esse, illa non distingui actu in re, sed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, et primo inductione; nam Petrus, homo, animal, et cætera prædicata, prout in re sunt in Petro, non distinguuntur ex natura rei. Similiter in intellectu ratio superior et inferior, synderesis, memoria, et similia attributa ejus, non significant aliqua in re distincta, sed ratione tantum ratiocinata; quia illa potentia talis est, ut hæc omnia in sua adæquata ratione comprehendat, nec sint in illa separabilia ullo modo etiam de potentia Dei absoluta, quoad ipsam facultatem, seu actum primum, licet quoad usum possint separari. Secundo, ratione insinuata, quia, quæ hujusmodi sunt, non alia de causa videntur ita inseparabilia, nisi quia in re unam et indivisibilem habent essentiam et entitatem; alioqui cur saltem divina virtute separari non possint, præsertim in creaturis? Denique, quia ibi nullum est sufficiens signum majoris distinctionis; ergo debet judicari illa distinctio esse rationis, quoad major non constiterit.

SECTIO III.

Quomodo idem et diversum tum inter se, tum ad ens comparentur.

1. De eodem et diverso agit Aristoteles, 5 Metaph., cap. 9, et multi hanc ponunt inter distinctas passiones entis, quam nos supra diximus sub unitate comprehendi; sumiturque ex Aristotele, lib. 10 Metaph., text. 9, cap. 5 et 6; et ideo in fine harum disputationum de unitate et multitudine pauca dicenda sunt de eodem et diverso, potius ad explicandum usum plurium vocum in hac scientia, quam ad rem novam addendam; quidquid enim ad rem spectat, in his, quæ de unitatibus et distinctionibus diximus, traditum est.

2. Primo igitur advertendum est, *idem* duobus modis dici posse, scilicet, relative et negative; seu (prout alii loquuntur) formaliter

et fundamentaliter. Idem enim formaliter sumptum relationem importare videtur, in quo maxime ab unitate distinguitur; negative autem dicitur idem quod non est ab aliquo diversum, seu distinctum; quomodo fere nihil differt ab uno, nisi quod unum dicit negationem divisionis in se, idem vero dicit negationem divisionis a se, seu ab eo cum quo ens idem esse dicitur; propter quod dixit Aristoteles, 5 Metaph., cap. 9, text. 16, *identitatem unitatem esse quamdam ipsius esse*. Et declaratur in ea identitate, qua aliquis dicitur esse idem sibi; nam, si hoc relative sumatur, et formaliter, tantum dicit relationem rationis, ut sumitur ex Aristotele supra, et est certa et communis sententia, quia ejusdem ad seipsum non potest esse relatio realis, quia oportet veram esse oppositionem inter relationem et terminum, quæ non potest esse ejusdem ad seipsum; tamen hoc modo seu formaliter non dicitur aliquis idem sibi, id est, ad se referri tali relatione, nisi quando per intellectum ita concipitur seu comparatur. At vero sine ulla hujusmodi comparatione vel fictione intellectus dicitur aliquis idem sibi fundamentaliter seu negative, quia non est a seipso diversus seu divisus. Atque hoc posteriori modo potest identitas inter passiones entis numerari, quamvis illa negatio, ut supra dicebamus, non soli enti vero, sed etiam ficto attribui possit, neque soli enti per se, sed etiam cuilibet aggregato entium, seu multitudini ac numero; quilibet enim numerus est idem sibi, sicut unum vel unitas. Alio sensu distinxit Scotus identitatem in absolutam et relativam, prout referunt Hervæus, Quodlib. 4, q. 2; et Soncin., 10 Metaph., q. 3; Javell., quæst. 7; absolutam identitatem vocat, qua una res dicitur idem sibi, quia ibi non implicatur respectus ad aliam rem; relativam vero identitatem vocat, qua una res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, ut dicti auctores referunt, esse reipsa distinctas, et in hoc illum impugnant. Et quidem si identitas respectiva sumatur inter res, tantum ratione ratiocinata distinctas, ut sunt homo et Petrus, merito improbat illa sententia, quia identitas Petri ad seipsum, vel ad hominem, aut animal, non differunt re, sed ut major et minor secundum rationem; alias oporteret extrema ipsa in re distingui; si autem identitas respectiva sumatur inter res realiter distinctas, et sic comparatur identitas, qua Petrus est idem sibi, vel qua est idem Paulo, sic possunt dici iden-

titates reipsa diversæ, cum altera sit rei, altera rationis; de nominibus autem curandum non est, cum res constet.

3. Secundo observandum est ex Aristotele supra, identitatem aliquando considerari in aliqua re in seipsa, seu respectu suiipsius; aliquando vero in multis inter se collatis, seu in una re cum alia comparata. Priori modo dicitur Petrus idem numero secum. Posteriori autem modo est idem specie cum Paulo, vel idem genere cum leone. Et hoc modo dixit Aristoteles, 5 Metaphysic., cap. 9, eadem esse quæ in aliquo unum sunt, vel in genere, vel in specie, vel in aliqua ratione analogâ. Prior identitas, si quoad negationem vel fundamentum consideretur, est identitas simpliciter, sicut et unitas, quia est identitas realis; in ratione autem respectiva est tantum secundum quid, quia relatio identitatis ad seipsum non est realis, sed rationis. E contrario vero identitas plurium distinctarum rerum in ratione communi (de creaturis enim loquimur, ut omittamus identitatem trium personarum divinarum in una numero essentia) quoad fundamentum, et quoad negationem divisionis, est tantum identitas secundum quid, vel potius est similitudo quædam, quia solum est unitas rationis, ut supra ostensum est; quoad relationem vero identitatis censetur hæc identitas simpliciter, quia relatio hæc, cum sit inter res distinctas, realis est juxta communem conceptum de relationibus, de quo infra videbimus. Et hæc quidem, quod ad rem spectat, generalia sunt; quod autem pertinet ad usum vocum, est observandum, convenientiam hanc plurium rerum in ratione communi in substantiis retinuisse nomen identitatis, simpliciter loquendo, ex accommodatione usus, et quasi per antonomasiam; in qualitatibus vero vocari similitudinem, in quantitate vero vocari æqualitatem, quamvis hæc vox non tantum significet convenientiam in essentiali ratione, sed etiam in magnitudine; in his tamen omnibus, sicut est idem modus unitatis, ita etiam et eadem ratio formalis identitatis, et ita hæc omnia comprehenduntur sub eodem et diverso, prout transcendentaliter sumuntur et enti attribuuntur.

b. *Quot distinctionis, tot identitatis genera.* — Tertio observandum est, cum idem dicatur per negationem divisionis, vel a se ipso, si unus dicatur idem sibi, vel inter aliqua duo, si illa dicantur esse idem, quot sunt modi divisionis seu distinctionis, tot

posse esse modos identitatis, juxta illud: Quot modis dicitur unum oppositorum, tot potest dici et reliquum. Unde fit, aliqua esse posse idem re, et modo, et ratione ratiocinata; nam ratione ratiocinante, nihil est quod non possit a seipso distingui, si aliquo modo ad se comparatur: nam si nullo modo ut plura concipiatur, jam nullo modo erit aliqua, sed aliquid tantum, unde Aristoteles, citato loco, ait, *identitatem esse unitatem quamdam aut plurium, aut cum quis uno ut pluribus utitur*. Aliqua vero sunt idem re et modo, non tamen ratione; alia possunt esse idem secundum rem, non tamen secundum modum; alia denique nullo modo sunt idem secundum rem, sed tantum secundum rationem. Atque hinc intelligitur primo, quomodo idem et diversum inter se opponantur; opponuntur enim imprimis respectu ejusdem, non respectu diversorum; quia opponuntur ad modum relativorum. Deinde opponuntur comparata ad idem genus distinctionis seu divisionis. Quia negatio non erit opposita affirmationi, nisi sit de eodem secundum idem; hæc autem in tantum opponuntur, in quantum unum includit negationem alterius; igitur esse idem re excludit esse diversum realiter, non tamen esse diversum modaliter vel ratione. Et e converso, esse idem ratione, non excludit esse realiter distinctum seu diversum, quia ratio, sicut distinguit conceptibus quæ in re sunt idem, ita e contra unit conceptu quæ in re sunt diversa, ut patet ex dictis supra de unitate universali.

5. Quod si objicias, quia, licet non omnis identitas inferat negationem omnis diversitatis, tamen major identitas videtur inferre negationem majoris diversitatis, ut, si aliqua sunt idem modaliter, non solum inferuntur non esse diversa modaliter, sed etiam non esse diversa realiter; sed identitas rationis videtur esse maxima; ergo recte ex illa inferuntur identitas modalis et realis. Respondetur, esse æquivocationem in identitate rationis, non enim illa semper est maxima; est enim quædam identitas rationis, quam non facit, sed solum concipit ratio; et hæc est maxima, quia supponit non solum actualem negationem distinctionis in re, sed etiam negationem fundamenti, seu virtualis distinctionis; alia vero est identitas rationis quam conficit ratio, et hæc non est maxima; imo est tantum secundum quid, quia non supponit in re identitatem simpliciter, sed solum fundamentum similitudinis vel convenientiæ, et ideo hæc

unitas non excludit diversitatem simpliciter, seu secundum rem.

6. *Distingui, differre, et esse diversum, quid sit, et qualiter inter se comparentur.* — Hic vero cavere oportet æquivocationem horum terminorum, distingui, differre, et esse diversum; ait enim Aristotel., 5 Metaph., cap. 9, lib. 10, cap. 5, non esse idem differre, et esse diversa; nam differre dicuntur, quæ in aliquo conveniunt, et in alio distinguuntur; esse autem diversa dicuntur etiam illa, quæ in nullo conveniunt; unde esse diversum videtur esse quid superius ad differre, ut idem Aristoteles dicit, lib. 4, c. 2. Et in hac latitudine sumitur hic esse diversum; esse autem distinctum, pro eodem etiam sumitur quod esse diversum, quamvis in alia acceptione, et satis usitata, esse distinctum solum videtur dicere negationem identitatis realis; esse autem diversum, addere etiam videtur negationem similitudinis et convenientiæ, ut una imago dicitur distincta ab alia, quantumvis inter se similes sint; cum tamen diversa dicitur, non solum hoc significari videtur, sed etiam quod sit dissimilis, vel minus perfecta. Sed hæc, ut dixi, solum spectant ad significationem vocum ex accommodatione usus, nam de re satis constat. Igitur, ut idem et diversum opponantur, cum proportionem sumenda sunt, et respectu ejusdem, et hoc modo immediatam includunt oppositionem, sicut unum et multa, ut Aristoteles dixit, 4 Met., cap. 2, quia unum includit negationem alterius.

7. Atque hinc etiam constat, quomodo omne ens sit idem aut diversum, ut expresse ait Aristot., lib. 10 Metaph., cap. 5, de quo multa Soncin., ibi, quæst. 5 et 6; Javell., quæst. 7 et 8; sed est res facilis. Nam, si hæc sumantur relative, non oportet convenire omni enti, quia nec relatio rationis necessaria est, ut per se constat, nec semper unum ens requirit aliud, ad quod realiter referatur relatione reali identitatis vel diversitatis, ut patet in Deo; nam in creatura, quia essentialiter dependet a Deo, semper erit relatio realis diversitatis seu distinctionis, si talis relatio realis est. Si autem loquamur (ut vere loqui oportet) de identitate fundamentali, seu negativa, seu respectu diversorum, omne ens est idem sibi, et est diversum a quolibet alio, vel existente, vel possibili, vel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari potest, juxta quem sensum dicunt multi, *aliquid*, esse passionem entis, quia solum si-

gnificat divisionem a quolibet alio. At vero respectu ejusdem, omne ens est idem vel diversum ab illo, si proportionate sumantur, sic enim includant contradictionem; secus vero si varientur modi identitatis et diversitatis, ut ex dictis satis constat. Dices: homo et animal nec sunt idem, neque diversa, quia neque sunt ejusdem generis aut speciei, neque diversæ, quia nec conveniunt in differentia ultima, et sic non possunt esse ejusdem speciei, nec habent differentias ultimas oppositas, ut possint differre specie. Respondetur, idem et diversum respectu ejusdem opponi immediate, si sumantur ut negative vel privative opposita, non vero quasi contrarie; ut in proposito, si esse diversum in specie sumatur quasi negativa tantum, genus et species, seu homo et animal dici possunt diversa in specie ultima, quia non constituuntur eadem differentia ultima. Si autem diversum in specie sumatur quasi positive et contrarie, sic nec sunt idem in specie, nec differunt specie; et simili proportionem, nec sunt idem genere, nec diversa, sed negative, non conveniunt immediate in eodem genere, et ita dici possunt non ejusdem generis. Cum ergo hæc dicuntur immediate opposita, negative sumendum est alterum extremum. Hinc etiam esse oppositum alteri existimatur esse passio entis, non quidem oppositione relativa, quæ requirat utrumque extremum, sed oppositione fundamentali, quatenus omne ens habet in se aliquam rationem, differentiam, seu essentiam, quæ ab ipso excludit omnem aliam oppositam, seu repugnantem. Sed hoc intelligendum est, vel de oppositione late sumpta, ut includit, non solum quatuor genera posita ab Aristotele in Prædicam. et 5 ac 10 lib. Metaph., sed etiam quælibet repugnantia; vel certe intelligi potest de fundamento oppositionis, quod saltem ad contradictionem sufficiat, respectu alterius cujuscunque, et hoc modo nihil amplius nomine oppositionis, quam nomine diversitatis explicatur. Et ita satis est declarata hæc proprietates entis.

8. *Expositio pronuntiati Aristotelici.* — Ultimo potest ex dictis colligi, quomodo sit intelligendum illud axioma, quod Aristoteles posuit, 4 Met.: *Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*; intelligendum est enim cum proportionem, nam si sunt eadem re uni tertio, simili modo erunt eadem re inter se, poterunt autem esse ratione diversa; si autem re et ratione sint uni tertio eadem, erunt

eodem modo eadem inter se. Sed hoc principium in creaturis, et in rebus finitis simpliciter tenet; in re autem infinita, qualis est divina essentia, non verificatur illa maxima, absolute loquendo, quia propter suam infinitatem potest esse idem relationibus oppositis, quæ propter oppositionem inter se idem esse non possunt, nisi tantum in essentia; de quo alias.

DISPUTATIO VIII.

DE VERITATE SEU VERO, QUOD EST PASSIO ENTIS.

Ordo disputationis. — Post considerationem de unitate, sequitur disputatio de veritate, quæ ratione prior est bonitate, et inter passiones entis secundum locum post unitatem obtinet, ut in superioribus visum est; nam, sicut intellectus prior est potentia quam voluntas, ita etiam verum, quod respectum dicit ad intellectum, prius ratione est quam bonum, quod ad voluntatem pertinet. Eo vel maxime quod bonitas uniuscujusque rei quodammodo in veritate fundatur; nulla enim res esse potest in sua specie bona, nisi prius in eadem vera intelligatur; non enim est bonum aurum, aut bona sanitas, nisi sit verum aurum, ac sanitas vera; nam ficta sanitas bona existimari non potest, sicut neque ficta virtus honesta est; sed, ut honesta sit, veram esse necesse est. His igitur de causis hoc loco disputationem de veritate instituimus, quod ad hanc scientiam maxime pertinere docuit Aristotel., 2 Metaph., text. 3, ubi dicit, *hanc scientiam maxime esse veritatis contemplatricem*, quod non solum de veritate (ut ita dicam) in actu exercito, sed etiam in actu signato intelligi potest. Est enim considerandum, duplicem esse posse veritatis contemplationem: prior dici potest quasi materialis, seu in actu exercito, quæ fit cognoscendo res, et proprietates earum, prout a parte rei insunt; et hoc modo omnes scientiæ, etiam practicæ, considerant seu demonstrant veritatem; magis autem per se ac proprie speculative, nam practicæ considerant veritatem propter opus, speculative vero per sese propter cognitionem veritatis, ideoque hoc maxime convenit huic scientiæ (quod Aristoteles prædicto loco præcipue intendit), quia et maxime speculativa est, et de primis entibus, et maxime veris, et de primis causis ac principiis veritatis disserit. Posterior veritatis consideratio est quasi formalis, et (ut sic dicam) in actu signato, scilicet, inquirendo quidnam

ipsa veritas in rebus sit, et quotuplex, et quando ad ens comparetur. In quo est rursus observandum, triplicem solere distingui veritatem, scilicet, in significando, et cognoscendo, et in essendo. Prima veritas proprie reperitur in vocibus vel scripturis, aut etiam in conceptibus, quos non ultimos vocant. Secunda est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione et conceptione ipsarum rerum. Tertia est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ. Prima igitur veritatis consideratio ad dialecticum pertinet; secunda ad physicum, quatenus de anima ejusque functionibus considerat; tertia vero est propria hujus scientiæ, quæ tractat de ente in quantum ens, et de passionibus entium. Tamen, quia omnes hæc veritates inter se habent convenientiam aliquam vel proportionem, ratione cujus melius intelligentur, si simul de omnibus disputetur, et quomodo inter se differant, declararetur, ideo de omnibus hoc loco dicemus; sic enim facilius constabit quid sit veritas, quæ proprietas entis esse dicitur. Maxime quia omnis alia veritas, si realis sit, aliquo modo sub veritate transcendentali continetur; si autem sit rationis, per analogiam et proportionem ad veritatem realem declaranda est. Quoniam vero ratio nominis in principio omnis disputationis necessaria est, supponimus, ex communi omnium consensu, veritatem realem consistere in adæquatione quadam seu conformitate inter rem et intellectum, sive sit conformitas intellectus ad rem, sive rei ad intellectum, quod postea videbimus, ubi latius hanc definitionem explicabimus. Hinc vero sumpta analogia vel proportione, veritas rationis seu significationis consistit in adæquatione inter propositionem significantem et rem significatam.

SECTIO I.

Utrum in compositione et divisione intellectus sit formalis veritas.

1. Quod intellectus, componendo et dividendo, verus vel falsus dicatur, certum est ex communi omnium consensu. Unde August., lib. de Vera Relig., cap. 36: *Cui manifestum est (inquit) falsitatem esse, quia id putatur esse quod non est, intelligit eam esse veritatem, quæ ostendit id quod est*; tunc autem intellectus concipit seu ostendit aliquid esse vel non esse, quando componit et dividit; certum est ergo veritatem esse in intellectu media compositione et divisione. Quid autem sit illa ve-

ritas, et quomodo in conceptione sit, non est facile ad explicandum, et ideo variæ sunt opiniones.

Tractatur prima sententia.

2. *Prima sententia suadetur.* — Prima sententia est, veritatem illam non esse in formali actu seu cognitione intellectus, sed esse in re cognita ut objecta intellectui, quatenus conformis est sibiipsi ut a parte rei existenti, et hoc modo exponit veritatem esse conformitatem intellectus ad rem, id est, esse conformitatem conceptus objectivi intellectus enunciantis ad rem secundum esse reale ejus. Hanc sententiam insinuare visus est D. Thomas, 1 cont. Gent., cap. 59; sed eum locum melius expendemus sectione sequenti; clarius hoc docuit Durand., in 1, dist. 19, q. 5; et fere idem docet Hervæus, Quodlib. 3, q. 1, art. 2 et 3; eamque defendit ut probabilem Soncin., 6 Metaph., quæst. 16; Fland., q. 23; Javell., quæst. 13. Fundamentum Durandi est, quia veritas hæc non potest esse conformitas inter formalem actum, quo intellectus judicat aliquid esse vel non esse, cum re judicata, secundum esse reale talis actus, seu secundum convenientiam realem quam habet cum objecto, quia hoc modo sunt valde dissimilia, et actus intellectus est spiritualis, objectum autem esse potest quid materiale; ergo solum potest esse conformitas in repræsentando; hujusmodi autem conformitas solum attenditur secundum id quod se habet objective in intellectu; ergo veritas solum est objective in intellectu. Atque ita nihil aliud erit quam conformitas rei in esse objectivo ad seipsam in esse reali. Minor probatur, quia conformitas in repræsentando solum consistit in hoc, quod res cognita ita repræsentatur sicut in se est; sed in hoc solum declaratur conformitas rei in esse objectivo ad seipsam in esse reali; quando enim dicitur res sic repræsentari sicut est in se, per illas duas particulas, *sic et sicut*, non comparatur actus intelligendi ad rem; nam sic esset falsa comparatio, et propositio; sed comparatur id quod objicitur tali actui secundum esse cognitum seu apprehensum, ad seipsum secundum esse reale; ergo in conformitate inter hæc veritas consistit. Secundo potest hoc confirmari, quia objectum intellectus, seu judicii ejus, est verum ut verum; ergo veritas non est conformitas ipsius judicii, sed est conformitas ipsius objecti. Patet consequentia, quia intellectus directe judicans de veritate, non